

ПРИНЦИПИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Під принципами кримінальної відповідальності слід розуміти сукупність основоположних, керівних засад, фундаментальних ідей, безпосередньо закріплених в статтях Загальної частини КК України, що визначають зміст і спрямованість кримінальної відповідальності, ефективність її впливу на кримінальну активність як людини, так і суспільства, відновлюючи стан соціальної справедливості, порушений вчиненням кримінального правопорушення.

Принципам кримінальної відповідальності притаманні наступні ознаки, які дають можливість відмежувати їх від усієї системи загальнообов'язкових положень (правових норм), якими регулюється кримінальна відповідальність.

По-перше, принципи кримінальної відповідальності є результатом розвитку суспільної і правової думки, а значить, вони здатні відображати пануючі в суспільстві та державі ідеї про справедливість та ефективність впливу на злочинність.

По-друге, принципи кримінальної відповідальності, маючи фундаментальний, засадничий характер для правового інституту кримінальної відповідальності, відтворюють положення як загальних принципів права, так і галузевих принципів кримінального права, надаючи їм певну специфічну трактовку, яка наближає зміст загальних засад права і галузі права до рівня окремого правового інституту, яким виступає сукупність правових норм, що регулюють застосування кримінальної відповідальності.

По-третє, принципи закріплюються у формі норм права, що забезпечує їх обов'язковість як для правотворчої, так і правозастосовної діяльності уповноважених суб'єктів. В теорії права продовжує точитися дискусія стосовно переваг та недоліків двох способів оформлення принципів права: текстуального закріплення, коли принцип оформлюється через «букву» закону, та змістовного вираження, яке дозволяє отримати інформацію про положення принципу через «дух» закону. Надання переваги першому способу закріплення принципів права пов'язується з необхідністю забезпечення загальнообов'язковості, узгодженості, одноманітності застосування, що може бути досягнуто виключно через використання правових норм як форми закріплення правил поведінки, оскільки інші регулятори суспільних відносин реалізацію вказаних вимог не забезпечують.

По-четверте, принципи кримінальної відповідальності утворюють певну систему, кожний елемент якої характеризує окрему сторону або грань кримінальної відповідальності, створюючи тим самим умови для подальшої оптимізації кримінально-правового впливу і, в першу чергу, для підвищення її ефективності.

По-п'яте, порушення принципів кримінальної відповідальності тягне за собою скасування всіх прийнятих рішень стосовно реалізації кримінальної відповідальності як незаконних та несправедливих.

До окремих принципів кримінальної відповідальності можуть бути віднесені наступні загальні засади.

Принцип законності полягає в обов'язку неухильного дотримання та виконання приписів кримінально-правових норм, які отримали закріплення в законі. Змістом даного принципу, що його конкретизують, слід визнати наступні вимоги (правила): рівність всіх перед кримінальною відповідальністю; кожна особа зобов'язана виконувати приписи закону, яким регулюється підстави, умови та порядок притягнення до кримінальної відповідальності та її реалізації; вид та міра відповідальності встановлюється виключно кримінальним законом, а притягується особа до відповідальності судом; забороняється за одне і те ж правопорушення двічі притягувати до кримінальної відповідальності; застосування як примусових, так і заохочувальних заходів кримінальної відповідальності повинно здійснюватися виключно на встановлених законом підставах; закон, який погіршує становище суб'єкта кримінальної відповідальності зворотної сили не має; закон, що поліпшує становище особи (скасовує або пом'якшує кримінальну відповідальність) має зворотну дію; кримінальний закон, що частково пом'якшує кримінальну відповідальність або іншим чином поліпшує становище особи, а частково посилює кримінальну відповідальність або іншим чином погіршує становище особи, має зворотну дію лише в тій частині, що пом'якшує кримінальну відповідальність або іншим чином поліпшує становище особи; якщо після вчинення діяння закон змінювався кілька разів, зворотну дію має той закон, що скасовує відповідальність або пом'якшує її.

Принцип гуманізму встановлює, що застосування кримінальної відповідальності у різних формах кримінально-правових заходів не може мати на меті завдати особі фізичних страждань або приниження людської гідності.

Принцип відповідальності за наявності вини визначає, що примусовий вплив кримінальної відповідальності застосовується виключно до осіб, які винні у вчиненні суспільно небезпечного діяння, передбаченого законом як кримінальне правопорушення.

Принцип справедливості (адекватності й співрозмірності) полягає в тому, що відповідальність повинна знаходитися у прямій залежності від

загальнолюдських цінностей, моральних засад існування сучасного суспільства. Зазначений принцип має декілька рівнів: по-перше, за вчинення кримінального правопорушення особа підлягає примусовому впливу, а за вчинення правомірних та соціально корисних дій після вчинення злочину до особи застосовуються реабілітаційно-заохочувальні заходи; по-друге, вид та міра відповідальності повинна бути адекватною характеру вчинених діянь.

Принцип індивідуальної (особистої) відповідальності полягає в тому, що кожна фізична особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, несе відповідальність особисто, виключно за власні суспільно небезпечні діяння.

Принцип невідворотності кримінальної відповідальності знаходить втілення як в обов'язковій реакції держави в особі уповноважених органів та посадових осіб на факт вчинення кримінального правопорушення, так і невідворотності виконання правопорушником покладених на нього обов'язків.

Принцип економії кримінальних репресій полягає в необхідності дотримання вимог щодо застосування кримінально-правових заходів в обсязі, який є необхідним та достатнім з урахуванням характеру вчиненого кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила.

Представляється, що нормативне закріплення і подальша реалізація зазначених принципів кримінальної відповідальності здатні забезпечити створення умов для ефективного та одночасно справедливого кримінально-правового впливу, однією, але не єдиною формою якого, є кримінальна відповідальність.

УДК 343.979

Корнякова Т. В., д.ю.н., професор,
Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара,
м. Дніпропетровськ, Україна

КРИМІНОЛОГІЧНЕ ВИЗНАЧЕННЯ КОРУПЦІЇ У НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Необхідність закріплення у національному законодавстві поняття корупції з'явилася лише у новітній період. Причиною цього стало як виникнення великої кількості нових форм корупції, прихованих щодо суспільного розуміння, проникнення корупції у всі сфери соціального життя, перетворення її у ледве не головний фактор економічної нестабільності, так і внутрішня недовіра у можливість психологічного зруйнування кордонів щодо корупції, зниження якості духовного життя більшої частини цивілізації. Більшість сучасних народів побачило у нових